

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
4. EVRENSEL PERİYODİK İNCELEME DÖNGÜSÜNE
İnsan Hakları Savunucularının Durumu Konusunda
Yazılı Katkı

10 Ekim 2024

İnsan Hakları Savunucuları Dayanışma Ağı¹

¹ Bu rapor Türkiyeli İnsan Hakları Savunucusu örgütler tarafından kurulan İnsan Hakları Savunucuları Dayanışma Ağı tarafından Hafıza Merkezi liderliğinde hazırlanmıştır. Raporu oluşturan kuruluşların bilgisi 1 No'lu ekte ayrıntılı olarak paylaşılmaktadır.

İÇİNDEKİLER

İçindekiler	2
A. Giriş	3
B. Metodoloji	3
C. Yasal Durum ve Politika	4
D. Yargısal Tacizler	7
D.1. Soruşturmalar ve Ceza Davaları	7
D.2. Örgütlenme Hakkının İnkarı Pratikleri	11
D.3. Hakkın Kötüye Kullanımı Niteliğindeki Hukuk Davaları	13
E. İdari Tacizler	
E.1. Etkinlik/Toplantı Yasakları	14
E.2. Denetimler ve Bağlantılı Para Cezaları	16
F. Tavsiyeler	18
G. Ekler	19
G.1. Rapora İmzacı Kurumlara İlişkin Bilgi	20
G.2. Üçüncü Döngü Tavsiyelerine İlişkin Matris	23

A. Giriş

1. Türkiyeli insan hakları savunucularının faaliyetleri bağımsızlığını yitirmiş bulunan mahkemeler, hakimlikler ve savcılar gibi soruşturma makamları ve yargısal mekanizmalar ve doğrudan Cumhurbaşkanı tarafından temsil edilen yürütme içinde konumlanmış kurullar, bakanlıklar, valilikler ve kaymakamlıklar gibi idari mekanizmalar kullanılarak sistematik olarak engellenmektedir. Ortak bir yöntem izlenen süreç, kimi zaman üst düzey siyasetçi veya bürokratların;² kimi zaman da hükümete yakın medya kuruluşlarının³ eşlik ettiği hedef gösterme kampanyaları ile başlamakta, sonrasında başta Türk Ceza Kanunu ve Terörle Mücadele Kanunu olmak üzere kanunların hak savunucularına karşı kullanıldığı davalara dönüşmektedir.⁴ İnsan hakları savunucuları savunuculuk faaliyetleri nedeniyle soruşturulmakta, kimi zaman tutuklu olarak yargılanmakta ve cezalandırılmaktadır.⁵ Bu yargılamalarda bazen beraat kararı verilse de soruşturmalar,⁶ şüpheye dayanmayan gözaltı ve tutuklama kararları⁷ ve davalar insan hakları savunucularının faaliyetleri üzerinde caydırıcı etki yaratmaktadır. Türkiye'nin uluslararası sözleşmeleri ve İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi (İHAM) gibi bölgesel mekanizmaların kararlarını yok sayan bağımlı yargı sistemi, bu sözleşmelerin insan hakları savunucuları açısından güvence olma vasfını ortadan kaldırmıştır. Türkiyeli yetkililer, muhalif gazeteciler ve muhalif siyasetçiler için yaptıkları açıklamaları tekrarlayarak haklarında soruşturma ve kovuşturma yürütülen hak savunucularının bu faaliyetleri nedeniyle takibata uğramadığı iddiasında olsa da bu cezai süreçlerde yapılan sorgularda sorulan sorular ve mahkumiyete esas alınan deliller, insan hakları faaliyetleri nedeniyle savunucuların kriminalize edildiğini ortaya koymaktadır. Buna dair gerek BM gerekse de Avrupa Konseyi (AK) yetkililerinin çok sayıda uyarı ve açıklaması da mevcuttur.
2. Derneklere ilişkin mevzuatın sınırlayıcı kuralları, özellikle FATF regülasyonları gerekçe gösterilerek Dernekler Kanunu'nda yapılan değişiklikler ile bir baskı aracına dönüştürülmüş olan dernek denetimleri ve bu denetimler sonucunda kesilen cezalar, kolektif insan hakları mücadelesini engellemektedir.⁸
3. 3. döngüde doğrudan insan hakları savunucularına ilişkin olan, bir kısmı not edilen bir kısmı ise kabul edilen ve Portekiz, Arjantin, Norveç, Yeni Zelanda, İrlanda, Finlandiya, Uruguay, Avusturya, Birleşik Krallık, Doğu Timor, İtalya, İzlanda, Lüksemburg, Almanya, Danimarka, Kanada, Çek Cumhuriyeti, Şili tarafından bildirilen 17 tavsiyeden⁹ hiçbirinde ilerleme söz konusu olmamıştır. Bu tavsiyeler insan hakları

² <https://www.duvarenglish.com/politics/2020/10/15/erdogan-targets-medical-group-critical-of-turkeys-covid-response-calls-its-chair-terrorist>

<https://www.sessizkalma.org/en/defender/turkish-medical-association>

³ <https://www.mlsaturkey.com/en/how-tarlabasi-community-center-became-a-target>

⁴ <https://www.sessizkalma.org/en/taxonomy/term/618>

⁵ <https://www.bbc.com/news/world-europe-61218241>

⁶ <https://www.hrw.org/news/2018/03/27/turkey-crackdown-social-media-posts>

⁷ <https://www.ihop.org.tr/en/joint-press-statement-terminate-arbitrary-detention-of-hr-defenders/>

⁸ https://www.fidh.org/IMG/pdf/obs_turkey_report_administrative_harassment_june_2022.pdf

⁹ 45.181; 45.180; 45.179; 45.178; 45.177; 45.175; 45.174; 45.170; 45.165; 45.164; 45.163; 45.154; 45.147; 45.108; 45.100; 45.98; 45.97

savunucularının ifade özgürlüğü ve toplanma hakkına; ifadeleri nedeniyle yaptırıma uğramamalarına; kamu makamları tarafından engellenmemelerine; insan hakları savunucularına dönük misilleme iddialarının etkili olarak soruşturulmasına; Terörle Mücadele Mevzuatının insan hakları savunucularına karşı silah olarak kullanılmamasına ilişkindir. Ayrıca toplanma ve ifade özgürlüğüne ilişkin genel tavsiyelerin gereğinin yapılması dolaylı olarak insan hakları savunucuları açısından da özgür bir çalışma ortamı sağlayabilecek iken bu konularda da aksiyon alınmamıştır.

4. İnsan Hakları Savunucuları ile Dayanışma Ağı'na göre (Dayanışma Ağı) Türkiye Cumhuriyeti acilen uluslararası yükümlülüklerine uymalı, Anayasa Mahkemesi (AYM) ve İHAM'ın ihlal kararlarının gereğini yerine getirmeli; 3. döngüde kabul ettiği tavsiyelerin gereğini yerine getirmelidir.¹⁰

B. Metodoloji

5. Bu rapordaki veriler, Dayanışma Ağı'na üye otuz örgütün yürüttüğü insan hakları savunuculuğu kapsamında davalama, izleme, raporlama, araştırma çalışmalarına dayanmaktadır. Üye kuruluşlar bu verileri medya izleme, araştırma, başvuru alma gibi çeşitli yöntemlerle elde etmektedirler. Bununla birlikte bu bilgiler medya taramasıyla desteklenmiş ve dipnotlarda atıf yapılmıştır.
6. Türkiyeli insan hakları savunucuları açısından kamusal politikaların ve mevzuatın kısa analizinin ardından, insan hakları savunuculuğunu engellemeye dönük devlet eylemleri yargısal ve idari tacizler başlığı altında ele alınmıştır. İnceleme periyodunda uluslararası toplumun yakından takip ettiği davaların güncel bilgilerine yer verilmiş, ayrıca BM Mekanizmalarının ve AK'nin organlarının Türkiyeli insan hakları savunucularına dair açıklamalarına yer verilmiştir.

C. Yasal Durum ve Politika

İlişkili 3. Döngü Tavsiyeleri: 45.35 İsviçre; 45.90 İsveç; 45.92 Avusturya; 45.93 ve 45.151 ABD; 45.94 Uruguay; 45.95 Belçika; 45.96 Botswana; 45.97 Kanada; 45.98 Danimarka; 45.99 Fransa; 45.100 Almanya; 45.158 Slovenya; 45.159 Estonya; 45.164 Birleşik Krallık; 45.170 Uruguay; 45.174 Finlandiya; 46.6 Kıbrıs

7. İnceleme döneminde, İHS'lerin bireysel ve toplu savunuculuk faaliyetlerini etkileyen yasal değişiklikler gerçekleştirilmiş ve politikalar belirlenmiştir.
8. "The Financial Action Task Force" (FATF) gerekçe gösterilerek Dernekler Kanunu ve Yardım Toplama Kanununda yapılan değişiklikler, sivil toplumun güçlü itirazlarına rağmen kabul edilmiştir.¹¹ Yardım Toplama Kanunu'nda dört, Dernekler Kanunu'nda yedi madde değiştirilmiştir.¹² Kanuni düzenlemeler yalnızca uluslararası alanda faaliyet

¹⁰3. Döngü; 45.141 Fransa; A/HRC/44/14/Add.1

¹¹ <https://bianet.org/haber/ngos-start-campaign-against-new-bill-threatening-civil-society-236433>
<https://www.stgm.org.tr/sites/default/files/2020-12/on-the-prevention-of-the-financing-of-the-proliferation-of-weapons-of-mass-destruction.pdf>
<https://bianet.org/haber/ngo-bill-will-lead-to-closure-of-many-associations-236450>

¹² <https://masak.hmb.gov.tr/law-no-7262-on-the-prevention-of-the-financing-of-proliferation-of-weapons-of-mass-destruction/>

gösteren hak savunucusu örgütler tarafından değil¹³; aynı zamanda Türkiye'nin de üyesi olduğu AK'nin de tepkisini çekmiştir.¹⁴ Konsey İnsan Hakları Komiseri (Komiser), düzenlemeye ilişkin kaygılarını bir mektupla Adalet ve İçişleri Bakanına bildirmiştir.¹⁵

9. Yapılan değişiklikle, İHAM tarafından muğlak ve keyfi yoruma açık olduğu tespit edilen Terörle Mücadele Kanunu, Dernekler Kanunu ile ilişkilendirilmiştir.¹⁶ Dernek kurma hakkı sınırlanmış (Md. 3/3); derneklerin gerekçe aranmaksızın her sene denetlenmesi esasına geçilmiştir (Md. 19/2). Denetlenen dernekle herhangi bir şekilde ilişkili derneklerin de denetim sürecine doğrudan dahil edilmesi konusunda denetçilere geniş yetkiler veren madde (Md. 19/5) ile derneklere, İçişleri Bakanı tarafından kayyum atanması ve faaliyetlerinin geçici olarak durdurulması yetkisi veren değişiklik (Md. 30A) ise AYM tarafından iptal edilmişse de değişikliklerin insan hakları savunucularının faaliyetlerinde zarar veren etkisi devam etmektedir.¹⁷
10. Dernekler 'risk' puanlaması esasına göre denetlenmektedir ve öncelik 'yüksek riskli' derneklere verilmektedir. Risk değerlendirmesinin, yetkili kamu kurumu olan Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü tarafından üretilmiş, çeşitli göstergeleri içeren bir tabloya göre yapıldığı belirtilmektedir. Bu tablo sivil topluma açıklanmadığı için hak savunucusu dernekler, kendilerini 'yüksek riskli' kategoriden çıkarabilmek için hangi konulara odaklanmaları gerektiği bilgisinden yoksun bırakılmıştır.
11. "Yardım" teriminin kanuni tanımı yapılmadığı halde İçişleri Bakanlığı'ndan izinsiz yardım toplama, bildirim yapmadan yurtdışına yardım gönderme kabahat olarak düzenlenmiştir. Bu, kamu görevlilerine yardım nedeniyle idari para cezasına dair düzenlemeleri uygulamak konusunda çok geniş bir takdir yetkisi vermektedir.
12. İnsan hakları savunucuları kamu fonlarına erişememektedir. Yabancı fonlara mecbur olanlar bu finansal bağlantı nedeniyle kriminalize edilmektedir.¹⁸ Bu kriminalizasyon bazen hükümet destekli medya bazen de doğrudan kamu görevlileri tarafından yapılmaktadır.¹⁹ Kriminalizasyon kimi zaman bu derneklerin İçişleri Bakanlığı veya Valilikler tarafından denetlenmesi anlamına gelmektedir.²⁰
13. İnsan hakları savunucularına dönük kriminalizasyon kampanyalarının başını çeken medya organlarına devlet kurumları tarafından yoğun fon aktarımı yapılmaktadır.²¹ Türkiye'de en çok okunan on gazeteden en az sekizinin, en çok izlenen on TV

¹³ https://www.omct.org/site-resources/files/Law-7262-further-threat-to-the-freedom-of-association_Eng.pdf

<https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2021/07/EUR4442692021ENGLISH.pdf>

<https://www.hrw.org/news/2021/03/18/joint-letter-hrvp-borrell-eu-turkey-relations>

¹⁴ [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2021\)023cor-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2021)023cor-e)

¹⁵ <https://rm.coe.int/letter-to-mr-suleyman-soylu-minister-of-interior-of-the-republic-of-tu/1680a18d4c>

¹⁶ <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-178506>

¹⁷ https://www.fidh.org/IMG/pdf/obs_turkey_report_administrative_harassment_june_2022.pdf

¹⁸ <https://bianet.org/haber/interior-ministry-requests-administrative-sanction-against-11-funded-associations-254287>

¹⁹ <https://x.com/icisleriSTi/status/1466687526467424260>

²⁰ <https://www.stgm.org.tr/sites/default/files/2024-01/chapter-i-freedom-of-association.pdf> (Page 93.)

²¹ <https://www.duvarenglish.com/turkish-state-banks-sponsoring-pro-govt-newspapers-with-advertisements-starving-critical-media-of-revenues-news-57959>

kanalından en az dokuzunun patronunun, hükümetle yakın ilişki içinde olduğu bilinmektedir.²²

14. Öte yandan Türk Ceza Kanunu'nda (TCK) suç olarak tanımlanan "Halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşağılama" (Md. 216), "suç işlemek amacıyla örgüt kurma" (Md. 220) "Cumhurbaşkanına hakaret" (Md. 299), "Devletin egemenlik alametlerini aşağılama" (Md. 300), Türk Milletini, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, Devletin kurum ve organlarını aşağılama (Md. 301), "Hükûmete karşı suç" (Md. 312), "Silâhlı örgüte üyelik" (Md. 314) ile Terörle Mücadele Kanunu'nun başta 6 ve 7. maddeleri olmak üzere muğlak kuralları insan hakları savunucuları aleyhine yürütülen soruşturmalarda ve ceza davalarında yoğun olarak kullanılmaktadır.²³ Bu listeye 2022'de yapılan değişiklikle "Halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma" başlıklı TCK 217/A maddesi de eklenmiştir. Bu durum 3. döngüde not edilen tavsiyeleri dikkate almak bir yana aksi yöndeki uygulamanın kurumsallaştığını ortaya koymaktadır.^{24 25}
15. Toplanma hakkını düzenleyen 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun ceza hükümleri, barışçıl toplantılara katılan hak savunucularına karşı sık sık kullanılmaktadır.²⁶
16. Valilerin yetkilerine ilişkin düzenlemelere de yer veren İl İdaresi Kanunu toplanma veya etkinlik yapma hakkını kullanmak isteyen hak savunucularının engellenmesi için kullanılmaktadır.
17. Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri kamuoyuna duyurduğu çeşitli açıklama ve memorandumlarında,²⁷ Türk makamlarını insan hakları savunucularını hedef alma ve onları idari, adli işlemler ve davalarla susturma uygulamasına ve insan hakları savunucularını ve STK'ları etkileyen düşmanca ortama son vermeye ve onları idari ve adli işlemlerle susturmayı bırakmaya çağırmıştır.²⁸ Komiserin 5 Mart 2024 tarihli memorandumu (25 – 46. paragraflar) hak temelli örgütlerin karşı karşıya olduğu duruma dair önemli değerlendirmeler içermektedir. Buna kaşın Türk yetkililer, en üst düzeydekiler dahil olmak üzere, düzenli bir şekilde insan hakları savunucularını ve hak temelli çalışan STK'ları 'terörist' ve 'halk düşmanı' olarak etiketleyerek hedef almayı sürdürmektedir.²⁹
18. İnsan hakları savunucuları dahil sivil toplum için uluslararası insan hakları yükümlülüklerine tam uyum içinde serbest ve güvenli bir alan sağlanması kabul edilen

²² <https://turkey.mom-rsf.org/en/owners/>

²³ <https://spcommreports.ohchr.org/TMResultsBase/DownloadPublicCommunicationFile?gld=25482>

²⁴ 3. Döngü; § 45.35 İsviçre, § 45.90 İsveç, § 45.92 Avusturya, § 45.93 ABD, § 45.94 Uruguay, § 45.95 Belçika, § 45.96 Bostwana, § 45.98 Danimarka, § 45.99 Fransa, § 45.100 Almanya, § 45.158 Slovenya, § 45.159 Estonya, § 45.164 Birleşik Krallık; A/HRC/44/14/Add.1

²⁵ <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2021/06/turkey-stop-mis-using-law-detain-human-rights-defenders-urges-un-expert>

²⁶ <https://ihsda.org/en/2023/03/07/33-sivil-toplum-kurulusu-ve-barodan-avrupa-konseyi-bakanlar-komitesine-turkiyede-agir-tehdit-altinda-olan-bariscil-toplanma-ozgurlugu-hakkina-dair-kapsamli-bir-bildirim/>

²⁷ <https://rm.coe.int/report-on-the-visit-to-turkey-by-dunja-mijatovic-council-of-europe-com/168099823e>

²⁸ <https://www.coe.int/az/web/commissioner/-/the-turkish-authorities-must-protect-democratic-freedoms>

²⁹ Özellikle Para 148 ve 149 <https://rm.coe.int/memorandum-on-freedom-of-expression-and-of-the-media-human-rights-defe/1680aebf3d>

bir tavsiye olsa da³⁰ aşağıda ayrıntılandırılacak somut olgular Türkiye’de bu güvenli alanın asla tesis edilmediğini göstermektedir. Özellikle ceza hukuku mekanizmaları insan hakları savunucularına karşı sindirme amacıyla sistemli bir şekilde kullanılmaktadır. İnsan hakları savunucularının korunması için, öne sürülen ihlal iddiaları, yıldırma ve misilleme fiillerinin soruşturulmasını da içeren, kapsamlı bir mevzuatın kabul edilmesi tavsiyesi not edilmiş olsa da,³¹ bu konuda da herhangi bir ilerleme söz konusu değildir.

D. Yargısal Tacizler

D.1. Soruşturmalar ve Ceza Davaları

İlişkili 3. Döngü Tavsiyeleri: 45.90 İsveç; 45.92 Avusturya; 45.93, 45.151 ABD; 45.95 Belçika; 45.96 Botswana; 45.98 Danimarka; 45.97 Kanada; 45.99 Fransa; 45.179 Peru; 45.164 Birleşik Krallık; 45.108 Lüksemburg; 45.100 Almanya; 45.158 Slovenya; 45.159 Estonya; 46.6 Kıbrıs

19. Ceza kanunundaki öngörülemez kurallarıyla hak savunucularının savunuculuk faaliyetleri engellenmiştir.³² Savunucuların hedeflendiği soruşturmalarda tutukluluk, belirli yerleri terk etmeme, yurtdışına çıkmama, belirli zamanlarda imza verme gibi tedbirler düzenli olarak uygulanmıştır.
20. Komiser, yukarıda atıf yapılan raporunda, Türkiye’de insan hakları savunucularının karşı karşıya olduğu en büyük sorunun, onları hukuka uygun ve meşru faaliyetleri nedeniyle hedef alan yaygın yargısal işlemler ve ceza davaları örüntüsü olduğu değerlendirmesinde bulunmuştur (para.155).
21. Türkiye’nin Suriye toprakları içindeki askeri operasyonunu eleştirdiği barışçıl sosyal medya paylaşımları nedeniyle gözaltına alınan ve beş gün göz altında tutulan **Kaos GL** kurucularından A. E.; hakkında verilen yurtdışı çıkış yasağı ve imza verme yükümlülüğü kararının ardından serbest bırakıldı.³³ Bu yükümlülükler beraat ettiği 20 Kasım 2021 tarihine kadar devam etti.
22. Kömür ocağı için ağaçların kesilmesine karşı çıktığı için gözaltına alınan çevre hakkı savunucusu D. G. hakkında yurt dışına çıkış yasağı ve Milas’a giriş yasağı uygulanmıştır.³⁴
23. **İstanbul Büyükkada’da** toplantı yapan, on insan hakları savunucusunun, polis baskısıyla gözaltına alınmasının ardından açılan dava; hak savunucusu örgütlerin toplantı organizasyonları üzerinde caydırıcı etkisini uzun süre hissettirmiştir.³⁵ Davada sanıklar beraat etse de, davası bu dava ile birleştirilen Amnesty Türkiye’nin önceki

³⁰ 3.Döngü; § 45.174 Finlandiya A/HRC/44/14/Add.1

³¹ 3. Döngü, § 45.170 Uruguay, A/HRC/44/14/Add.1

³² <https://www.expressioninterrupted.com/freedom-of-expression-and-the-press-in-turkey-378/> and <https://www.expressioninterrupted.com/freedom-of-expression-and-the-press-in-turkey-379/>

³³ <https://bianet.org/haber/5-people-including-kaos-gl-founder-erol-reporter-tekin-released-194074>

³⁴ <https://www.duvarenglish.com/turkish-court-bans-three-from-milas-over-protests-in-akbelen-forest-news-62811>

³⁵ <https://spcommreports.ohchr.org/TMResultsBase/DownloadPublicCommunicationFile?gId=25400>

başkanı T. K. yönünden savcılık karara itiraz etmiştir.³⁶ Yargılama süreci devam ederken İHAM T. K.'ın başvurusuyla ilgili olarak Türkiye aleyhine ihlal kararı vermiştir.³⁷

24. **İnsan Hakları Derneği'nin** (İHD) eş genel başkanı E. K. hakkında hakkında; savunuculuk faaliyetleri veya açıklamaları nedeniyle ondan fazla soruşturma açıldı, bunların bir kısmı ceza davasına dönüştü.³⁸ İHD'nin önceki eş genel başkanı Ö. T. da hak savunuculuğu çalışmaları kapsamında yaptığı açıklamalar nedeniyle iki kere yargılandı.³⁹
25. Yargısal tacizlerin hedefinde barolar da vardı. **İzmir, İstanbul, Diyarbakır ve Ankara Barolarının** yönetim kurulu üyeleri; Diyanet İşleri Başkanı'nın 20 Nisan 2020 tarihli hutbesinin nefret söylemi ve hak ihlali içerdiğini öne sürdükleri açıklamaları nedeniyle soruşturuldular ve ağır ceza mahkemesinde yargılandılar.⁴⁰ Diyarbakır Barosu'nun Ermeni Soykırımına ilişkin açıklamaları hakkında da soruşturma ve devamında ceza davası açıldı.⁴¹ 25.04.2023 tarihinde Diyarbakır'da düzenlenen polis operasyonunda aralarında **Özgürlükçü Hukukçular Derneği** (ÖHD) üyelerinin de bulunduğu çok sayıda avukat gözaltına alındı. Arama sırasında ÖHD'nin hazırladığı hak ihlalleri raporu ve açıklamaların yanı sıra gazetelere de el konuldu.⁴² Avukatlara yönelik bu toplu operasyonun ardından açılan ceza davalarının insan hakları alanında önemli aktörler olan avukatlar için caydırıcı etkisi göz ardı edilemez. Bu sorun, Yargıçların ve Avukatların Bağımsızlığı Özel Raportörü tarafından devlete iletilen bildirimde de yer aldı.⁴³
26. 1 Kasım 2017'de "Gezi eylemlerinin yöneticisi olmak" ve "15 Temmuz darbe girişimine katılmak" suçlamalarıyla tutuklanan O. K. hakkında 'hükümeti ortadan kaldırmaya teşebbüs' suçlamasıyla 25.04.2022'de verilen ağırlaştırılmış müebbet cezası, Yargıtay tarafından onandı.⁴⁴ Aynı davada C. A., Ç. M. U., M. Ö., T. K. hakkında 'hükümeti ortadan kaldırmaya teşebbüs eylemine yardım etme' suçundan verilen cezalar ise onandı.
27. İHAM, O. K.'nın Kasım 2017'den itibaren insan hakları faaliyetleri sebebiyle tutuklu yargılandığı tespitinde bulunmuştu.⁴⁵ Mahkeme kararında O. K.'nın *"insan hakları savunucusu olarak gerçekleştirdiği faaliyetler nedeniyle özellikle hedef alındığını ve tutukluluğu ile tutukluluğunun uzatılmasının bir STK aktivisti ve insan hakları savunucusu olarak susturmak, diğerlerini benzer eylemler gerçekleştirmekten"*

³⁶ <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2020/07/turkey-un-expert-alarmed-prosecutions-call-guilty-verdict-istanbul-10-and>

³⁷ <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-217625>

³⁸ <https://ihd.org.tr/en/obs-urgent-appeal-ongoing-judicial-harassment-of-human-rights-lawyer-eren-keskin/>

³⁹ <https://srdefenders.org/turkey-ozturk-turkdogan-facing-multiple-criminal-proceedings-joint-communication/>

⁴⁰ <https://ihsda.org/en/2020/04/30/lgbtilara-karsi-nefret-soylemini-elestiren-orgutlere-yonelik-hedef-gosterme-ve-sorusturmalar-son-bulmalil/>

⁴¹ <https://www.mlsaturkey.com/tr/diyarbakir-barosuna-tck-301den-6-yilda-7-sorusturma-3-dava-acildi>

⁴² <https://www.diyarbakirbarosu.org.tr/public/uploads/files/Rapor2.pdf>

⁴³ <https://spcommreports.ohchr.org/TMResultsBase/DownloadPublicCommunicationFile?gId=29191>

⁴⁴ <https://www.turkeylitigationssupport.com/blog/2023/10/10/turkey-top-court-upholds-rights-defenders-life-term>

⁴⁵ <https://www.turkeylitigationssupport.com/blog/2022/7/11/historic-judgment-against-trkiye-for-failing-to-implement-judgment-of-the-european-court-kavala-v-trkiye>

caydırmak ve ülkede sosyal toplumu etkisiz bırakmak şeklinde gizli bir amaç taşıdığını kapsadığını” sonucuna ulaşmıştır (para. 216).⁴⁶

28. İHAM, önceki kararının yerine getirilmemesiyle ilgili Komiserin müdahil olduğu⁴⁷ sonraki başvuruda ise O. K.’ya “yöneltelen suçlamaların makul şüphelere dayanmadığına ve söz konusu tedbirlerin asıl amacının onu susturmak ve diğer insan hakları savunucularını caydırmak olduğuna” dair değerlendirmesini yinelemiştir (para. 136).⁴⁸
29. İHAM’ın AK Bakanlar Komitesi tarafından uygulanması denetlenen ihlal kararına⁴⁹ rağmen O. K. hala tutuklu.⁵⁰ İHAM O. K. tarafından, hapis cezasının kesinleşmesi üzerine yapılan başka bir başvuruyu da hükümete bildirdi.⁵¹
30. Öte yandan Gezi Davasının bir diğer hükümlüsü **Ş. C. A.** AYM’nin kendisi hakkında verdiği ihlal kararına rağmen hala cezaevinde.
31. 27 Mayıs 1995’ten beri bir araya gelerek zorla kaybedilen yakınlarının akıbetini soran, failerin bulunup yargılanması ve zorla kaybetmelerin yeniden yaşanmaması için mücadele eden **Cumartesi Anneleri**; 25.08.2018’deki 700. barışçıl buluşmada şiddet kullanılarak gözaltına alındılar.⁵² Bu kapsamdaki soruşturma nedeniyle haklarında 18.11.2020’de dava açıldı.⁵³
32. AYM, Cumartesi Annelerinin eylemleriyle ilgili yapılan iki ayrı bireysel başvuruda hak ihlali kararı verdi.
33. Cumartesi Annelerinin 700. buluşmadan sonraki buluşmaları da sık sık polis şiddeti kullanılarak engellendi. Cumartesi Anneleri hakkında ayrı bir dava daha açıldı.⁵⁴
34. Türkiye İnsan Hakları Vakfı’nın önceki başkanı Ş. K. F.; 20.06.2016’da Kürtlerin hakları odaklı Özgür Gündem gazetesiyle dayanışma kampanyasına katıldığı için hala yargılanıyor. Ş. K. F.’yi yargılayan üç kişilik Mahkeme heyetinin bir üyesi iktidar partisi AKP’den milletvekili seçilmek için geçmişte başvuru yapmış bir hakim.
35. Ş. K. F. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’a yönelik sosyal medya paylaşımı nedeniyle başka bir davada para cezasına mahkum edildi.

⁴⁶ <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-199515>

⁴⁷ <https://rm.coe.int/submission-by-the-council-of-europe-commissioner-for-human-rights-in-p/1680a6266a>

⁴⁸ <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-218516>

⁴⁹ <https://spcommreports.ohchr.org/TMResultsBase/DownloadPublicCommunicationFile?gld=23423>

<https://spcommreports.ohchr.org/TMResultsBase/DownloadPublicCommunicationFile?gld=26418>

<https://spcommreports.ohchr.org/TMResultsBase/DownloadPublicCommunicationFile?gld=27559>

⁵⁰ <https://hudoc.exec.coe.int/?i=004-551621>; Cycle 3, § 45.108 Luxembourg; A/HRC/44/14/Add.1

⁵¹ <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-233151>

⁵² <https://ihsda.org/wp-content/uploads/2021/03/Turkey-Stop-Judicial-Harassment-of-Saturday-Mothers.pdf>

⁵³ <https://ihsda.org/wp-content/uploads/2021/03/Turkey-Stop-Judicial-Harassment-of-Saturday-Mothers.pdf>

⁵⁴ <https://www.fidh.org/en/region/europe-central-asia/turkey/turkey-first-hearing-in-latest-trial-against-saturday-mothers-people>

36. Başka bir davada Ş. K. F. askeri operasyonda öldürülen PKK militanlarının son dakikalarını gösteren videoya ilişkin kimyasal gaz kullanılmış olabileceği şüphesini dile getirmesi nedeniyle tutuklu olarak yargılanmış ve ceza almıştır.⁵⁵
37. Temel çalışma alanı, çoğunluğu Kürtlerden oluşan güneydoğuda kadına yönelik şiddetle mücadele etmek olan ve aynı zamanda Dayanışma Ağı üyesi olan **Rosa Kadın Derneği**'nin yöneticileri ve üyeleri, Mayıs 2020'den bu yana art arda düzenlenen polis baskınlarıyla gözaltına alındı, tutuklandı. Sorgu sırasında hak savunuculuğuna ilişkin faaliyetlerle ilgili sorular yöneltildi.⁵⁶
38. **Rosa Kadın Derneği**'nin kurucularına ve yönetim kurulu üyelerine, "silahlı terör örgütüne üye olmak" suçlamasıyla dava açıldı.⁵⁷ Dernek, 2023 Şubat depremleri sırasındaki faaliyetleri nedeniyle TBMM İnsan Haklarını İnceleme Çocuk Hakları Alt Komisyonu Başkanı R. S. K. tarafından "PKK terör örgütü ve LGBT'yi savunan kişiler" ifadeleriyle de hedef gösterilmişti.⁵⁸
39. Benzer gerekçelerle Dayanışma Ağı üyesi **Kadın Zamanı Derneği** başkanı ve çok sayıda kadın aktivist 16.01.2024'te erken saatlerde Terörle Mücadele polisleri tarafından evi basılarak gözaltına alınmıştır.⁵⁹
40. Öte yandan, insan hakları savunucularına karşı işlenen suçlar cezasız kalmaya devam etmektedir. Haziran 2024'te, insan hakları avukatı Tahir ELÇİ'yi öldürmekle suçlanan polis memurları, sorumluluklarını ortaya koyan açık delillere rağmen beraat etti.⁶⁰

D.2. Örgütlenme Hakkının İnkarı Pratikleri⁶¹

İlişkili 3. Döngü Tavsiyeleri: 45.147 İzlanda; 45.154 İtalya; 45.163 Doğu Timor; 45.165 Avusturya; 45.170 Uruguay; 45.174 Finlandiya; 45.181 Portekiz

41. **Tarlabaşı Toplum Merkezi (TTM)** olarak da bilinen Tarlabaşı Toplumunu Destekleme Derneği, LGBTİ+ çocuklar ve zorla yerinden edilmiş Kürt çocuklarını da içeren çalışmaları nedeniyle yoğun bir karalama kampanyasını takiben idari ve yargısal tacizlerle karşı karşıya gelmiştir.⁶²

⁵⁵ <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2022/11/turkiye-un-experts-call-release-and-end-judicial-harassment-anti-torture>; <https://spcommreports.ohchr.org/TMResultsBase/DownloadPublicCommunicationFile?gld=27657>

⁵⁶ <https://ihsda.org/en/2023/03/07/33-sivil-toplum-kurulusu-ve-barodan-avrupa-konsevi-bakanlar-komitesine-turkiyede-agir-tehdit-altinda-olan-bariscil-toplanma-ozgurlugu-hakina-dair-kapsamli-bir-bildirim/> and https://static1.squarespace.com/static/5b8bbe8c89c172835f9455fe/t/628262e7564a201732aceecc/1652712168017/UN_Urgent_ActionLetter+concerning+women+HRDs+in+Turkey+to+share.pdf and <https://static1.squarespace.com/static/5b8bbe8c89c172835f9455fe/t/5efb4316d7cc3328f6cd50b3/1593525017984/Rosa+Women+Association.pdf>

⁵⁷ <https://sessizkalma.org/en/defender/rosa-womens-association>

⁵⁸ <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/meclis-alt-komisyonu-deprem-bolgesinde-cocuklara-zarar-veren-yapilara-iliskin-tespitlerde-bulundu/3280514>

⁵⁹ <https://ihsda.org/2024/01/16/kadin-hak-savunucularina-gozaltilar-kabul-edilemez/>

⁶⁰ <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2024/06/turkiye-acquittal-of-three-police-officers-for-involvement-in-killing-of-human-rights-lawyer-a-huge-blow-to-justice/>

⁶¹ <https://en.tihv.org.tr/wp-content/uploads/2023/09/TurquieOBS2023-ENG.pdf>

⁶² <https://www.mlsaturkey.com/en/how-tarlabaasi-community-center-became-a-target>

42. İstanbul Valiliği tarafından derneğin “yok hükmünde” sayılması için 15.10.2021’de açılan dava reddedilse de Valilik karara itiraz etti.
43. İstanbul Savcılığı ise Valilik denetçilerinin hazırladığı rapora dayanarak 07.02.2022’de, derneğin feshi ve dava sonuçlanıncaya kadar faaliyetlerinin durdurulması için dava açtı. Dernek “LGBTİ olarak bilinen kişilerin cinsel eğilimlerini normalleştirmek sureti ile çocukların cinsel kimliklerini etkilemek”le itham edildi.⁶³ Derneğin faaliyetleri geçici olarak iki ay süreyle durduruldu, yargılama halen devam etmekte.
44. İstanbul Valiliği kadın cinayeti verilerini aylık olarak raporlayan; kadın ve LGBTİ+’lara yönelik şiddet davalarını takip eden kadın ve LGBTİ+ hakları savunuculuğu yapan **Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu** adlı derneğin feshi için de benzer bir dava açtı. Dava dilekçesinde doğrudan savunuculukla ilgili konular yer alıyor. Dava reddedilse de gerekçeleri sivil topluma bir gözdağı niteliğindedir.⁶⁴
45. Zorla göç ettirilen gruplar arasında sosyal dayanışmayı geliştirmek; göç mağdurlarının insanca yaşama yönelik taleplerini yükseltmek amacıyla kurulan ve gözlem raporları hazırlayan **Göç İzleme Derneği (GÖÇİZDER)** hakkında İstanbul Savcılığınca bir fesih davası daha açılmış, dava sonuçlanıncaya kadar dernek faaliyetlerinin tedbiren durdurulması talep edilmiştir.
46. Savcı tarafından açılan davanın temel gerekçesi dernek üye ve yöneticilerine, ‘silahlı terör örgütünün amaç ve hedefleri doğrultusunda faaliyet gösterdikleri’ iddiasıyla açılan bir ceza davasıdır. Bu ceza davasının iddianamesinde ise GÖÇİZDER’in 1990’larda çoğunluğu Kürt güneydoğu köylerinin boşaltılması sürecinde yaşanan hak ihlallerini belgeleyen raporlarında “terör propagandası” yaptığı öne sürülmüş, buna dayanak olarak da, görüşülen zorunlu göç mağdurlarından raporlarda yapılan alıntılara atıfta bulunulmuştur.⁶⁵ İddianamede ayrıca AB fonlarının dernek tarafından seminerler düzenlemek, ‘devleti aşığılayan’ raporlar yayınlamak ve PKK üyelerinin ailelerine para göndermek amacıyla kullanıldığı iddia ediliyor.⁶⁶ Açılan ceza davasında yargılananlar beraat etti.
47. Kesinleşen beraat kararlarına rağmen derneğin mal varlığı İçişleri Bakanlığı ve Maliye ve Hazine Bakanlığının ortak kararnamesi ile donduruldu.⁶⁷
48. **Af Örgütü Türkiye Şubesine** faaliyetlerinin sürdürülmesi için ihtiyaç duyduğu tüzüğün üçüncü kişilerle yaptığı işlemlerde kullanılabilmesi için İçişleri Bakanlığı tarafından verilmesi gereken şerh uzun yıllardır verilmiyor. 2021 yılında Af Örgütü Türkiye, şube tüzüğünü değiştirerek Bakanlığa sundu, Bakanlık tüzüğe şerh vermeyi reddetti. Bakanlık, Af Örgütü Türkiye’nin yabancı derneklere mahsus faaliyet belgesi dışında bir tüzüğü olamayacağını öne sürüyor. Bu durumda Af Örgütü Türkiye’nin zorunlu

⁶³ <https://www.sessizkalma.org/en/defender/tarlabasi-community-center>

⁶⁴ <https://sessizkalma.org/en/defender/we-will-stop-femicide-platform>

⁶⁵ <https://spcommreports.ohchr.org/TMResultsBase/DownloadPublicCommunicationFile?gld=27443>

⁶⁶ <https://www.omct.org/site-resources/files/TurquieOBS2023-ENG.pdf> (Pg 11)

⁶⁷ <https://www.mlsaturkey.com/en/assets-of-goec-iz-der-frozen-over-alleged-links-to-pkk-kck-members-previously-acquitted-of-terrorism-charges>

organlarını oluşturması imkansız hale gelecek ve bülten dağıtımı gibi savunuculuk faaliyetlerini yapamaz hale gelecek. Af Örgütü Türkiye'nin İçişleri Bakanlığı aleyhine açmış olduğu idari dava ise devam ediyor.

49. Üniversitede hak savunuculuğu yapma amacıyla kurulan LGBTİ+ kulüpleri de yoğun olarak engellemelerle karşılaşılıyor. En az iki üniversitede LGBTİ+ alanında savunuculuk yapan kulüpler kapatıldı.⁶⁸ Aktivistlerden alınan bilgiye göre Ege Üniversitesindeki LGBTİ+ hak savunucularının kulüp kurma girişimleri de reddedildi, açtıkları idari dava da reddedildi. ODTÜ'lü hak savunucularının kulüp kurma talepleri de benzer şekilde reddedildi.

D.3. Hakın Kötüye Kullanımı Niteliğindeki Hukuk Davaları

İlişkili 3. Döngü Tavsiyeleri: 45.88 Fiji, 45.14 Bahamas

50. Çevre hakkı savunucularına karşı son beş yıl içinde dokuz SLAPP davası açılmıştır.⁶⁹
51. Özellikle çevre hakkı savunucuları açısından karşı karşıya kalınan tazminat davaları, insan hakları savunuculuğunu kişiler açısından daha "maliyetli" hale getiriyor. Vergisel avantajlarını da kullanarak yargılama ve avukatlık giderleriyle rahat şekilde baş edebilen büyük şirketler, çevre hakkı savunucularına karşı tazminat davaları açıyor.
52. **Muğla Çevre Platformu Sözcülerinden H. Ş.** hakkında, Sinpaş GYO tarafından sürdürülen otel ve devre mülk inşaatıyla ilgili açıklamalarından dolayı 300 bin TL tutarlı tazminat davası açılmıştır.⁷⁰
53. "Teşvikiye Sakinleri" inisiyatifinin karşı çıktığı inşaat projesini yürüten şirket, inisiyatifin kurucusu ve iki üyesi aleyhine tazminat davası açarak savunuculuk çalışmalarını engellemeye çalıştı.⁷¹
54. Açılan tazminat davaları,⁷² hak arama özgürlüğünün şirketler tarafından hak savunucularını yıldırım amaçıyla kötüye kullandığını ortaya koymaktadır.
55. Öte yandan idare mahkemeleri tarafından incelenen çevre davalarında, çevre hakkı savunucularının açtığı davalarda hükmedilen yüksek tutarlı yargılama giderleri ve avukatlık ücretleri; Rio Deklarasyonu⁷³ ve Aarhus Konvansiyonunun⁷⁴ güvencelerini etkisizleştirmektedir.

⁶⁸ <https://x.com/fahrettinaltun/status/1356376069557907456>; <https://www.sessizkalma.org/en/news/turkish-university-shuts-down-decade-old-lgbti-student-club-bogus-charges>

⁶⁹ https://mekandaadalet.org/wp-content/uploads/2023/04/MAD_SLAPP_rapor.pdf (Pg 24)

⁷⁰ <https://www.sessizkalma.org/en/defender/halime-saman>

⁷¹ <https://www.sessizkalma.org/en/defender/tolga-bektas>

⁷² <https://www.sessizkalma.org/en/taxonomy/term/622>

⁷³

https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_CONF.151_26_Vol.I_Declaration.pdf

⁷⁴ <https://unece.org/DAM/env/pp/documents/cep43e.pdf>

56. Batı Türkiye'deki Kaz Dağları bölgesinde faaliyetlerini yoğunlaştıran çevre hakkı savunucusu derneklerin, idari davalarda hükmedilen yargılama, bilirkişi ve keşif ücretlerini ödemek için zorlanmakta olduğu; icra yoluyla haciz tehdidiyle karşı karşıya kaldığı; bu giderleri ödeyebilen derneklerin ise kaynaklarının büyük kısmını kullandıkları için diğer çalışma ya da etkinliklerden vazgeçmek zorunda kaldığı, konuya ilişkin yapılan izleme çalışması raporunda⁷⁵ gözlenmiştir.

57. Çevre hakkı savunucularına dönük engellemeler 3. döngüdeki iklim krizi temalı tavsiyelerle de çelişmektedir.⁷⁶

E. İdari Tacizler

E.1. Etkinlik/Toplantı Yasakları

İlişkili 3. Döngü Tavsiyeleri: 45.18 Mısır; 45.38 Estonya; 45.75 Kanada; 45.77 Lüksemburg; 45.79 Malta; 45.81 Meksika; 45.99 Fransa; 45.104 Hollanda; 45.150 Avusturya; 45.154 İtalya; 45.156 Yeni Zelanda; 45.160 Avustralya; 45.168 Kosta Rika; 45.172 Çek Cumhuriyeti; 45.173 Finlandiya; 45.178 Norveç; 45.183 Almanya;

58. Yurttaşların toplanma özgürlüğü hakkının teminat altına alınması;⁷⁷ toplanma, ifade ve örgütlenme özgürlükleri ile ilgili kanunların uluslararası insan hakları yükümlülüklerini tam olarak karşılama ve bunların tam olarak uygulanmasının sağlanması⁷⁸ yönündeki tavsiyelerin gereği yapılmamıştır. Toplanma özgürlüğü, insan hakları savunucuları bağlamında da başka bir tavsiyenin konusudur⁷⁹ ancak veriler bu konuda da tablonun önceki döneme göre daha kötü olduğunu göstermektedir.

59. Valiler ve Kaymakamlar, hak savunucularının faaliyetlerini, etkinlik veya toplantılarını, yasaklama kararlarıyla engellemiştir.⁸⁰ Bu yasaklama kararları kimi zaman mahkemelerce iptal edilse de bu iptal kararları kamu görevlilerinin tutumunda değişiklik sağlamamış, yasaklama kararları verilmeye devam edilmiştir. Öte yandan bu davalar hükümet destekli medyanın yeni hedef gösterme kampanyalarına gerekçe edilmiştir.⁸¹

60. İnsan hakları savunucusu Şebnem Korur Fincancı'nın tutuklu yargılandığı davanın duruşması için insan hakkı savunucusu örgütler tarafından yapılan dayanışma çağrısı, Kağıthane Kaymakamlığının o tarih için ilan ettiği bir gün süreli yasaklama kararı ile engellenmiştir.⁸² İstanbul Adliyesinin idari sınırları içerisinde yer aldığı Kağıthane ilçesinde benzer yasaklamalar birden fazla defa tekrarlanmıştır.⁸³ Bu idari yasaklama

⁷⁵ https://gulpinardernek.org/wp-content/uploads/2023/04/gulpinar_hr_report_eng.pdf (Pg 6)

⁷⁶ 3. Döngü; § 45.88 Fiji, 45.14 Bahamas ; A/HRC/44/14/Add.1

⁷⁷ 3. Döngü; § 45.150 Avusturya ; A/HRC/44/14/Add.1

⁷⁸ 3. Döngü; § 45.173 Finlandiya ; A/HRC/44/14/Add.1

⁷⁹ 3. Döngü; § 45.178 Norveç; A/HRC/44/14/Add.1

⁸⁰ <https://kaosgl.org/en/single-news/the-governorate-of-istanbul-banned-the-pride-march-lgbti-s-will-be-at-taksim-despite-the-ban>

⁸¹ <https://www.yeniakit.com.tr/haber/onursuzlar-rahatsiz-durmuyor-yasaklanan-yuruyuslerini-yargiya-tasidilar-1667369.html>; <https://kaosgl.org/en/single-news/neither-our-picnic-nor-our-march-or-our-existence-can-be-banned>; <https://bianet.org/haber/5-year-demonstration-ban-in-van-extended-again-243444>

⁸² <http://www.kagitane.gov.tr/yasaklama-karari-hakinda-9>

⁸³ <http://www.kagitane.gov.tr/yasaklama-karari-hk-18082022>

kararları Cumartesi Annelerine⁸⁴; Kürt ve azınlık hakları savunucularına⁸⁵; kadın hak savunucularına ve LGBTİ+ hak örgütlerinin düzenlediği etkinliklere karşı sıklıkla uygulanmıştır.⁸⁶

61. 2015 yılından itibaren Türkiye’de LGBTİ+ topluluklar tarafından çağrısı yapılan Onur Yürüyüşleri sistematik olarak yasaklanmakta; LGBTİ+’lara hukuki destek vermek ve ihlalleri kayıt altına almak amacıyla alanda bulunan avukatlar dahi göz altına alınmakta ve haklarında ceza davaları açılmaktadır.⁸⁷ Kadın hakları savunucuları 25 Kasım Kadına Yönelik Şiddete Karşı Uluslararası Mücadele Günü’nde sistematik polis şiddeti ile engellendi.⁸⁸
62. 2021’de⁸⁹; 2022’de⁹⁰; 2023’te⁹¹ ve 2024’te⁹² İstanbul’da çağrısı yapılan bütün Onur Yürüyüşleri yasaklanmış, bu çağrılar üzerine harekete geçen hak savunucuları şiddet kullanılarak göz altına alınmıştır. Sadece 2022 İstanbul Onur Yürüyüşünde 373 hak savunucusu gözaltına alınmıştır.⁹³ Bu hak savunucuları ceza mahkemelerinde yargılanmıştır.
63. Türkiye Cumhuriyeti LGBTİ+ hak savunuculuğunu her düzlemde engellemiştir. Trans yürüyüşleri, 8 Mart yürüyüşleri, 17 Mayıs Uluslararası Homofobi Bifobi ve Transfobi Karşıtı Gün etkinlikleri de her yıl sistematik olarak yasaklanmaktadır.
64. Paralel şekilde üniversitelerde LGBTİ+ hak savunuculuğu yapan topluluklar da yargısal ve idari tacizin hedefindedir.⁹⁴ Onur yürüyüşlerine katılan öğrencilerin bursları kesilmiş,⁹⁵ Dayanışma Ağı üyesi UniKuir aktivisti hakkında, sırf onur yürüyüşüne katıldığı gerekçesiyle idari soruşturma açılmıştır. Öğrenci yurtlarından benzer gerekçeyle öğrencilerin atılması da idari yaptırım olarak uygulanmaktadır.⁹⁶ 3. döngüde kabul edilmiş olan polis ve güvenlik güçleri elinde yasadışı gözaltı, işkence ve insanlık dışı muamele iddialarının bildirilmesi ve soruşturulması için bağımsız mekanizmaların kurulması tavsiyesi de hayata geçmemiştir.⁹⁷

⁸⁴ <https://bianet.org/haber/preventing-saturday-mothers-people-gathering-not-lawful-rules-top-court-274712>

⁸⁵ <https://www.duvarenglish.com/istanbul-governors-office-bans-lawyers-march-for-kurdish-language-on-centennial-of-lausanne-treaty-news-62790>

⁸⁶ <https://www.duvarenglish.com/istanbul-district-governors-offices-ban-pride-week-events-news-60951>

⁸⁷ <https://kaosgl.org/en/single-news/normalizing-subsequent-rights-violations-causes-impunity>

⁸⁸ <https://www.duvarenglish.com/protesters-take-streets-in-turkey-on-international-day-for-eliminating-violence-against-women-news-63393>;

<https://www.duvarenglish.com/police-crack-down-on-womens-rights-marches-in-turkey-news-61574>

⁸⁹ <https://bianet.org/haber/lgbti-activist-acquitted-in-2021-pride-week-case-274608>

⁹⁰ <https://balkaninsight.com/2022/06/27/turkey-frees-373-detained-at-banned-istanbul-pride-march/>

⁹¹ <https://www.dw.com/en/istanbul-lgbtq-community-tries-to-hold-pride-amid-arrests/a-66027403>

⁹² <https://www.voanews.com/a/turkey-arrests-at-least-15-protesters-at-pride-rally/7678649.html>

⁹³ <https://bianet.org/haber/istanbul-pride-parade-detained-and-tortured-373-people-released-263805>

⁹⁴ <https://bianet.org/haber/seventy-students-on-trial-for-bogazici-pride-participation-amid-torture-allegations-279628>

<https://www.duvarenglish.com/turkish-police-batter-detain-lgbti-pride-marchers-at-odtu-campus-news-60918>

⁹⁵ <https://kaosgl.org/en/single-news/metu-pride-march-trials-our-students-were-beaten-but-now-they-are-on-trial>

⁹⁶ <https://www.turkishminute.com/2021/09/29/ents-evicted-from-dormitories-deprived-of-scholarships-for-attending-lgbti-parade/>

⁹⁷ 3. Döngü; § 45.38 Estonya; A/HRC/44/14/Add.1

65. Cumartesi Anneleri hakkında açılan ceza davalarının tamamı barışçıl savunuculuk faaliyetlerinin Kaymakamlık ve Valilikler tarafından yasaklanmalarını takiben gerçekleşen polis müdahaleleri ve gözaltı işlemleri ile yakından ilişkilidir.⁹⁸ AYM iki ayrı kararında Cumartesi Annelerinin toplanmalarının yasaklanmasına ilişkin idari kararın hak ihlali olduğuna karar vermiştir.⁹⁹ Buna karşın Valilikler ve Kaymakamlıklar, AYM'nin kararlarını da dikkate almamış ve yasaklama kararları her hafta uygulanmaya devam edilmiştir.¹⁰⁰

E.2. Denetimler ve Denetimlerle Bağlantılı Para Cezaları¹⁰¹

66. Derneklerin gerekçe gösterilmeksizin İçişleri Bakanlığı tarafından denetimi esasına geçilmiştir.

67. Denetçilerin hepsi dernekler konusunda uzman değildir. Sivil toplumun görüşü alınmaksızın oluşturulan bir eğitim modülünün uygulandığı ve STİGM tarafından organize edilen eğitimi tamamlayan kamu görevlileri, dernek denetimlerinde görev alabilmektedir. Bu kişilerin asıl uzmanlık alanları farklıdır ve örgütlenme özgürlüğü konusundaki İHAM veya AYM içtihadına da hakim değillerdir.

68. Denetlenen dönemin gerekçe gösterilmeksizin yeniden denetlenmesi önünde bir engel yoktur. Aynı periyoda ilişkin önceki tarihte yapılan denetimde kabahat olmadığı değerlendirilen bir faaliyet daha sonraki bir tarihte yapılan denetimde kabahat olarak değerlendirilebilmekte ve idari para cezası uygulanabilmektedir.

69. Denetimlerin hareket noktası olan risk değerlendirmelerinin şeffaflıktan yoksun oluşu; hak savunucusu derneklerin otomatikman riskli olarak nitelendirilmesi; mevzuatın denetçiler tarafından hak alanını daraltacak şekilde yorumlanması; örgütlenme özgürlüğüne ilişkin AYM ve İHAM içtihadının dikkate alınmaması; denetim sürecinin süreç sonunda verilen idari para cezalarından bağımsız olarak bir cezalandırma sürecine dönüşmesi ve Bakanlık denetçilerinin keyfi yorumları bu denetimleri insan hakları savunuculuğunu engellemeye dönük bir araca dönüştürmüştür.

70. Kanunun yayımlanmasından rapor tarihine kadar Dayanışma Ağına üye **Kaos GL** dört kere; Hafıza Merkezi, UniKuir üç kere; SPoD, Amnesty Türkiye, Yaşam Bellek Özgürlük Derneği, iki kere; Research Institute Turkey, 17 Mayıs Derneği bir kere denetlenmiştir. Bu kurumların bazılarında, kabahat olarak nitelenen eylemlerin düzeltilmesi imkanı tanınmadan veya ilk defa işlendiği iddia edilen kabahatler olmasına rağmen idari para cezaları uygulanmıştır. Bazı kurumlar (Kaos GL, 17 Mayıs ve SPoD) hazlihazırda denetim altındadır.

⁹⁸ <https://www.sessizkalma.org/en/defender/saturday-motherspeople>

⁹⁹ <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2019/21721>

<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2020/7092>

¹⁰⁰ <https://spcommreports.ohchr.org/TMResultsBase/DownloadPublicCommunicationFile?qId=28682>;

<https://srdefenders.org/turkiye-continued-judicial-harassment-against-members-of-saturday-mothers-people-and-violent-police-interference-in-their-vigils-joint-communication/>

¹⁰¹ <https://www.stgm.org.tr/sites/default/files/2024-01/chapter-i-freedom-of-association.pdf>

71. Kaos GL ve **17 Mayıs Derneği** yapılan denetimlerin sonucunda yurtdışına usulsüz yardım yaptığı iddiasıyla idari para cezası verilmiştir. Yardım olarak nitelenen ödemeler ise bu derneklerin uluslararası alanda çalışan üst kuruluşlara yaptığı aidat ödemeleri; yurtdışındaki üniversitelere yapılan telif hakkı ödemeleridir. Bu derneklerin dört ayrı başkanına idari para cezaları uygulanmıştır. 17 Mayıs'ın itirazlarından biri kabul edilmiş diğeri hakkında bir karar verilmemiştir.
72. **TTM**, hakkında Haziran 2021'de gerçekleşecek olan LGBTİ+ hakları temalı bir etkinliğin hükümete yakın bir gazeteci tarafından hedef gösterilmesinin ardından başlayan kampanyanın sonucunda örgüt İl Sivil Toplumla İlişkiler Müdürlüğü tarafından, iki gün boyunca denetlendi ve başkanına yaklaşık 8.350,00 USD tutarında idari para cezası kesildi. 8 Ekim 2024'te dernek merkezi resmen kilitleti ve mühür vuruldu, derneğe giriş yasaklandı.¹⁰²
73. Derneklerin kapasitesini güçlendirme ve şeffaf ve hesap verebilir hale getirmeye odaklanması gereken denetimler büyük ölçüde dernek başkanlarının idari para cezası ödemesiyle sonuçlanan yaptırımlara dönüşüyor. İdari para cezaları yasa gereği dernek başkanının şahsi malvarlığından tahsil edildiği için dernek bütçesinden ödenemiyor, bu da kişilerin bu gibi yönetici roller üstlemesinde caydırıcı bir etki oluşturuyor.

F. Tavsiyeler

Yukarıdaki analiz çerçevesinde, Türkiye Cumhuriyeti tarafından şu adımlar atılmalı:

74. AYM ve İHAM'ın hak savunucularını ilgilendiren ihlal kararlarını derhal uygulayın,
75. LGBTİ+ hak savunucularının onur yürüyüşü, 17 Mayıs yürüyüşü gibi toplantılarını ve Cumartesi Annelerinin gibi grupların toplanma hakkını sistematik olarak yasaklama uygulamalarına derhal son verin,
76. İnsan hakları savunucularının ifadeleri veya savunuculuk faaliyetleri nedeniyle gerçekleştirilen idari ve yargısal tacizlere derhal son verin, ve onlara karşı işlenen suçları cezalandırmak ve çalışmalarını için güvenli ve elverişli bir ortam yaratmak için gerekli yasal ve politik tedbirleri alın,
77. İnsan hakları savunucularının faaliyetlerini engellemek için kullanılan yasaların belirlenmesi, yürürlükten kaldırılması veya değiştirilmesi için sivil toplum ve ilgili paydaşlarla geniş ve kapsayıcı bir istişare sürecine izin veren ve aşağıdakileri içermesi gereken bir mevzuat inceleme sürecini derhal başlatın:

78. Bir yıl içerisinde Dernekler Kanununu değiştirerek

- a. Kapsamını daraltın, MSHS ve AİHS'e uyumlu hale getirin ve derneklere dönük her türlü müdahalenin meşru bir amaç gütmemesini, kanunla öngörülmesini, gerekli ve orantılı olmasını temin edin,

¹⁰² <https://x.com/TarlabasiTM/status/1844015986959388691>

- b. Keyfi uygulamalardan kaçınmak için yardım toplama ve çevrimiçi bağış toplama ile ilgili muğlak hükümleri netleştirin,
- c. Savunuculuk örgütleri için açıklık ve erişilebilirlik sağlamak üzere 2. maddeki "yardım" ifadesini tanımlayın,
- d. Sivil toplum kuruluşlarının keyfi olarak hedef alınmasını önlemek için 19. maddede yer alan denetimler ve "risk değerlendirmesi" konusunda açık ve objektif kriterler belirleyin,
- e. Açık kriterler belirleyerek ve yaptırım uygulamadan önce derneklere herhangi bir idari usulsüzlüğü düzeltmeleri için yeterli zaman ve fırsat tanıyarak denetim süreçlerinde şeffaflığı güçlendirin,
- f. Müfettişlere verilen idari yetkilerin kısıtlayın, denetimle ilgili bilgi taleplerini ilgili faaliyetlerle sınırlandırın ve gizlilik haklarına saygı gösterin,
- g. Dernek faaliyetlerinin askıya alınmasını veya dernek feshini, tam yargı denetimi ve uluslararası standartlara bağlılıkla istisnai durumlara sınırlandırın,
- h. Denetimlerden kaynaklanan her türlü yaptırım veya para cezasının insan hakları standartlarına uygunluğunu sağlayın ve yeterli yargısal denetime izin verin,
- i. İdari para cezalarına yapılan itirazların reddi kararlarına karşı Bölge Adliye Mahkemelerinde temyiz yolu açın,

79. Bir yıl içerisinde Türk Ceza Kanununu değiştirerek

- a. Venedik Komisyonu da dahil olmak üzere uluslararası denetim mekanizmalarının TCK ve Terörle Mücadele Kanunu'nun aşırı geniş ve muğlak ifadeler içeren maddelerine ilişkin tavsiyelerini uygulayın,
- b. "Cumhurbaşkanına hakaret"i suç olmaktan çıkartılması için TCK'nın 299. maddesini yürürlükten kaldırın, Cumhurbaşkanlığının sembolik değil politik bir makam olduğu kabul edin,
- c. İnsan hakları savunucularına dönük engellemelerde sıkça başvurulmuş TCK'nın -216, 217/a, 220, 300, 301, 312, 314. maddeleri dahil- ilgili hükümlerini yürürlükten kaldırın ya da yeniden yazın,

80. Bir yıl içerisinde Terörle Mücadele Kanununun 6. ve 7. maddelerini açık, öngörülebilir ve Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşme hükümlerine ve içtihadı uygun hale getirmek için yürürlükten kaldırın ya da değiştirin,

81. Bir yıl içerisinde 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun, yürüyüş güzergahı belirleme yetkisini doğrudan ve yalnızca Vali veya Kaymakama tanıyan 6. maddesini yürürlükten kaldırın ve kamu kurumlarına bu yürüyüşleri yasaklamak veya

ertelemek konusunda geniş yetki veren diğer maddelerini MSHS'nin 21. maddesine uygun hale getirin,

82. **Bir yıl içerisinde** İl İdaresi Kanununun, Vali ve Kaymakamlara etkinlik yasaklama konusunda geniş yetkiler tanıyan 11/c maddesini kaldırın,
83. **Bir yıl içerisinde** İdari Yargılama Usulü Kanununda değişiklik yaparak çevre hakları savunucusu derneklerin açtıkları davaları kaybetmeleri halinde aleyhlerine ve devlet lehine hükmedilen avukatlık ücretleri ve yargılama giderlerinin adli yardım bütçesinden karşılanmasını sağlayın.